

Autorka	Halina Auderska
Tytuł	<i>Zbiegowie. Sztuka w czterech aktach</i>
Wydawnictwo	Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa Czytelnik
Miejsce i rok wydania	Kraków 1952 (właściwy debiut teatralny Auderskiej)
Gatunek	dramat wiejski, dramat historyczny, dramat szlachecki
Słowa kluczowe	chłopi, ucisk, ziemiaństwo, pańszczyzna, okrucieństwo
Wątki obyczajowe	molestowanie, przemoc
Realizacje	14 czerwca 1952, Teatr im. Juliusza Osterwy, Lublin, reż. Hugon Moryciński 19 lipca 1952, Teatr Ateneum im. Stefana Jaracza, Warszawa, reż. Jerzy Ukleja 16 października 1952, Teatr Ziemi Pomorskiej (scena Toruń), Bydgoszcz – Toruń, reż. Tadeusz Byrski 27 sierpnia 1953, Teatr Dolnośląski, Jelenia Góra, reż. Aleksander Rodziewicz 18 listopada 1953, Teatr im. Aleksandra Węgieerki, Białystok, reż. Tadeusz Kozłowski 16 kwietnia 1955, Teatr im. Stefana Żeromskiego, Kielce – Radom, reż. Tadeusz Byrski

Osoby: Podstoli Oborski z Leśnowoli, Anusia (jego córka), Cześniakowa (jego siostra), Starościc (adorator Anusi), Komisarz Podstolego, Stolnik Stecki z Sękocina, Ekonom Stolnika, Bicz („wędrowny obraźnik”), Kucharz Podstolego, Nastka (służąca Podstolego), Piotr Krzewina (chłop z Sękocina), i in.

Czas akcji: miesiące letnie 1788 rok

Miejsce akcji: dwór Podstolego

Uwagi: wypowiedzi chłopów stylizowane na gwarę chłopską; język Cześnikowej, do której Anusia zobowiązana jest mówić „tantine”, inkrustowany francuszczyzną; głównym tematem dramatu jest wyzysk służby i chłopów przez klasy wyższe – w szczególności przez ziemiaństwo, ale również przez osoby wyżej uplasowane w hierarchii dworku szlacheckiego (np. Komisarz Podstolego czy Ekonom Stolnika); dramat pokazuje również rodzenie się świadomości i poczucia podmiotowości wśród chłopów. Cztery akty, brak podziału na sceny.

Akt I

Podstoli Oborski jest zwolennikiem tradycyjnego i zdyscyplinowanego modelu życia – potępia wszelkie szlacheckie ekstrawagancje, z których słynie Stolnik Stecki, nadmierny zbytek czy modne nowinki docierające na wieś z Warszawy, w tym na przykład próby zniesienia monopolu szlachty na rządzenie państwem, o czym dowiadujemy się z jego rozmów ze służbą (m.in. Podczaszycem) i Biczem. Zarazem Podstoli uważa się za największego reformatora w okolicy, oświecającego swoich poddanych i udoskonalającego ich poziom życia. Jego siostra, Cześnikowa, nudzi się w Leśnowoli, narzeka na brak odpowiedniego towarzystwa, sypia do południa, chadza na długie spacery i uprawia grę pozorów – mdleje na zawołanie, przy stole nic nie je, a objada się po kryjomu we własnym pokoju. Spędza czas z Anusią oraz jej adoratorem Starościcem, który niedawno wrócił z Warszawy.

Nastka – którą Podstoli przydzielił do obsługiwania Cześnikowej – prosi Cześnikową o możliwość pójścia do Sękocina, gdzie mieszka narzeczony dziewczyny, Piotr Krzewina, poddany Stolnika (który słynie z okrucieństwa wobec chłopów). Cześnikowa nie zważając na prośbę Nastki, odmawia ze względu na własną wygodę. O sprawie dowiaduje się Komisarz i

postanawia przekonać Podstolego do „wykoczenia” (czyli upozorowania ucieczki, a faktycznie „przejęcia” chłopów) Piotra i jego rodziny od znenawidzonego sąsiada. Podstoli zgadza się, podkreślając, że oficjalnie nic o planach Komisarza nie wie.

Akt II

Akcja rozgrywa się w dworskiej kuchni. Następuje uroczyste przekazanie służbie pańskiego stołu, który ma być znakiem równości „między izbą bawialną a czeladną”. Kucharz jest bardzo niezadowolony z pojawienia się stołu z obawy, że będzie on jedynie utrudniał pracę w kuchni, ponieważ służba będzie przede wszystkim uważała na to, aby pańskiego stołu nie zniszczyć. W rozmowie z Kucharzem Nastka zwierza się ze swojego niepokoju o Piotra. Kucharz pod pozorami troski próbuje pocałować Nastkę, kiedy dziewczyna broni się, dochodzi do szarpaniny.

Komisarz przyprawia do kuchni „wykoczonych” chłopów z Sękocina. Podstoli przychodzi ich obejrzyć, ma wątpliwości co do zdolności do pracy matki Piotra („nędzne to jakieś”). Nastka prowadzi całą rodzinę chłopów na strych, gdzie mają się na razie ukrywać.

Akt III

W pokoju bawialnym Cześnikowa i Anusia rozmawiają o mężczyznach. Cześnikowa marzy, aby poznać Stolnika, z kolei Anusia narzeka na posepny charakter Starościca (odkąd przyjechał z Warszawy). Gdy zostają sami, Starościc wyjaśnia Anusi przyczyny swojego przygnębienia – wrócił ze stolicy z zamiarem reformowania polskiej wsi, ale jego zapał zderzył się z realiami.

Do Leśnowoli przyjeżdża wściekły Stolnik i oskarża Podstolego o „wykoczenie”. Cześnikowa, aby zwrócić na siebie uwagę Stolnika zamyka głośno drzwi do swojego pokoju. Stolnik przekonany, że to „jego” chłop, próbuje z całych sił te drzwi otworzyć. W końcu mu się udaje i wówczas wpada na Cześnikową, która odgrywa scenę omdlenia. Kłótnia między szlachcicami schodzi na drugi plan, ponieważ Stolnik jest całkowicie oczarowany Cześnikową. Podstoli obiecuje pomoc w pogoni za „zbiegłymi” chłopami.

Akt IV

Okazuje się, że Cześnikowa zaręczyła się ze Stolnikiem, Anusia ze Starościcem, a „wykoczowani” chłopci pracują po kryjomu u Podstolego. Nastka prosi Cześnikową o zgodę na ślub z Piotrem, ale Cześnikowa się nie zgadza, gdyż postanowiła zabrać Nastkę ze sobą do Sękocina.

Ekonom Stolnika i Komisarz Podstolego zawierają układ – Komisarz wyda chłopów, a Ekonom podzieli się z nim ich skonfiskowanym dobytkiem i „znalezonym”. Cześnikowa również domaga się wydania Stolnikowi chłopów, których – jako przyszła żona Stolnika – uważa za swoją własność, dopomina się również u brata o posag. Anusia bezskutecznie interweniuje u ojca w obronie Nastki i chłopów z Sękocina, wraz z niemniej oburzonym Starościcem postanawiają wyjechać do Warszawy, aby walczyć o równość społeczną.

Przyjeżdża Stolnik, któremu już na ganku Komisarz komunikuje „odnalezienie” chłopów. Stolnik, Cześnikowa, Podstoli i jego żona deklarują nawzajem sąsiedzką, szlachecką miłość i pokój. Zrozpaczoną Nastkę wspólnie łapią Komisarz i Ekonom. Bicz staje w jej obronie, Nastka prosi go, by ostrzegł Piotra. Ekonom karze Nastkę, wyłamując jej rękę, jednak to do niej należą ostatnie buntownicze słowa.